

**DRUŠTVENA ULOGA NARODNIH
KNJIŽNICA U SUVREMENIM DRUŠTVIMA:
INFORMIRANOST KNJIŽNIČARA O
INTERKULTURALIZMU I INTERKULTURNOSTI**

**THE ROLE OF PUBLIC LIBRARIES IN MODERN
SOCIETY: LIBRARIANS' FAMILIARITY WITH
MULTICULTURALISM AND INTERCULTURALISM**

Marina Putnik

marina.putnik@zg.t-com.hr

Boris Badurina

Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet

Sveučilište u Osijeku

boris.badurina@ffos.hr

UDK / UDC 027.022: 316.722

Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper

Primljeno / Received: 29. 6. 2020.

Prihvaćeno / Accepted: 5. 10. 2020.

Sažetak¹

Cilj. Rad se temelji na istraživanju utjecaja kulturne različitosti na društvenu ulogu narodnih knjižnica u suvremenim multikulturalnim društvima kakvo je i hrvatsko. Cilj istraživanja bio je proučiti potencijale i ulogu narodnih knjižnica za promicanje interkulturalnih vrijednosti u hrvatskom kulturno pluralnome društvu.

Metodologija. Dio istraživanja prikazanog u radu temelji se na metodi ankete. Anketiranje je provedeno *online*-upitnikom na prigodnom uzorku od ukupno 177 knjižničara visoke i više stručne spreme zaposlenih u narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. Prilikom obrade prikupljenih podataka korištene su deskriptivne i inferencijalne statističke

¹ Istraživanje Knjižnice i kulturna različitost provedeno je za potrebe izrade doktorskog rada pod nazivom Knjižnice i kulturna različitost: uloga narodnih knjižnica u promicanju interkulturalnih vrijednosti u Republici Hrvatskoj doktorske studentice Marine Putnik, pod mentorskim vodstvom Borisa Badurina. Rad je obranjen 14. lipnja 2019. godine na Sveučilištu u Zadru.

ke metode. Glavno istraživačko pitanje bilo je: koji su potencijali narodnih knjižnica za promicanje interkulturalnih vrijednosti u društvu, s postavljenom pretpostavkom da postojeći potencijali nisu dovoljno iskorišteni za promicanje interkulturalnih vrijednosti u društvu.

Rezultati. Rezultati istraživanja ukazuju na osjetljivost i osviještenost knjižničarske zajednice na različite kulturne potrebe građana u hrvatskom kulturno pluralnome društvu te o narodnoj knjižnici kao mjestu gdje se te potrebe realiziraju. Narodne knjižnice prepoznaju svoju ulogu kao važnog dionika u multikulturalnom društvu te percipiraju promicanje multikulturalnih i interkulturalnih vrijednosti kroz knjižnične službe i usluge kao jedan od zadataka narodnog knjižničarstva. Ipak rezultati pokazuju da potencijali nisu u potpunosti prepoznati.

Originalnost. Dosadašnja istraživanja na području knjižničarstva u Hrvatskoj kretala su se u smjeru sagledavanja stanja u knjižnicama, i to u kontekstu prepoznavanja multikulturalnih knjižničnih sadržaja u okvirima pružanja knjižničnih usluga kao što su primjerice izgradnje manjinskih jezičnih zbirki i tome slično. Također, dosadašnja istraživanja na području knjižničarstva nisu uzimala u obzir razlikovanje interkulturalnih od multikulturalnih službi i usluga te aktivnosti i programa. Značajan doprinos ovog istraživanja jest i u postavljanju okvira za kritičku valorizaciju teorijsko-metodoloških pristupa za buduća istraživanja interkulturalnih tema u području knjižnične znanosti u Hrvatskoj. Predstavljeno istraživanje provedeno je u okviru izrade doktorskog rada.

Glavne riječi: interkulturalna knjižnična djelatnost, interkulturalne kompetencije, interkulturalne vrijednosti, multikulturalna knjižnična djelatnost, narodna knjižnica

Abstract

Goal. The paper is based on a research of cultural differences in modern multicultural society. The goal of the research was to investigate public libraries' role and potential in promotion of intercultural values in the Croatian plural society.

Methodology. The part of the research presented in this paper was conducted by a survey. The total of 177 responses were obtained through the online survey from the librarians with bachelor's or master's degrees employed in Croatian public libraries. The results were analyzed using the descriptive and inferential statistics method. The main research question was: What are the public libraries' potentials for promoting intercultural values, with the research hypothesis that the existing potentials are not sufficiently used.

Results. The research results show the awareness and sensitivity of the librarian community to the cultural needs of the Croatian citizens. It is also evident that libraries are places for realisation of these needs. Public libraries recognise their role as an important stakeholder in multicultural society and see the promotion of multicultural and intercultural values as one of the key roles of public librarianship. Nevertheless, the results show that these potentials are far from being fully exploited.

Originality. The previous researches in Croatia have perceived the public libraries' role in context of multiculturalism mostly as places that provide minority collections and organize activities for the minorities. In addition, these researches have not differentiated between multicultural and intercultural services and activities. Therefore, the significant contribution of this paper lies in setting the scope for the critical evaluation of the theoretical and methodological approaches for future research on intercultural topics in Croatian librarianship.

Keywords: intercultural competencies, intercultural library activities, intercultural values, multicultural library activities, public library

1. Uvod

Ovaj rad dio je studije koja je nastojala propitati postojeću ulogu narodnih knjižnica u promicanju interkulturalnih vrijednosti u Republici Hrvatskoj (RH) te sagledati njihove kulturne i društvene potencijale u svrhu aktivnog sudjelovanja u promicanju spomenutih vrijednosti kroz djelovanje u lokalnoj zajednici. U svrhu što boljeg razumijevanja narodnih knjižnica kao važnih društvenih institucija u teorijskom dijelu rada pozivamo se na definiranje pojmova kulture, kulturnih institucija te ih suprotstavljamo kroz teorijske pristupe različitih autora koji se bave kulturnim temama i pitanjima s aspekta društveno-humanističkih znanosti. Kako ova studija ima polazište u razlikovanju teorijskih koncepata „multikulturalizma“ i „interkulturalizma“ s naglaskom na potonji, u tom je kontekstu u njoj predstavljen i pregled osnovnih teorijskih pristupa multikulturalizma i interkulturalizma s ciljem definiranja temeljnih pojmova i teorijskih pristupa iz domene društvenih znanosti, a koji se mogu primijeniti na problematiku proučavanja fenomena interkulturalne djelatnosti u području narodnog knjižničarstva.

2. Teorijsko-konceptualni okvir

U ovom radu koji se odnosi na dio istraživanja Knjižnice i kulturna različitost² usredotočit ćemo se na dio o interkulturalnom pristupu proučavanju knjižnične djelatnosti narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj. U sklopu pristupa proučavanju knjižnične djelatnosti važno je bilo definirati glavne odrednice interkulturalizma, interkulturalne vrijednosti, interkulturalne kompetencije te interkulturalni dijalog i komunikaciju. Interkulturalne vrijednosti su tolerancija, poštovanje i uvažavanje

² Putnik, M. Knjižnice i kulturna različitost: uloga narodnih knjižnica u promicanju interkulturalnih vrijednosti u Republici Hrvatskoj: disertacija, Zadar: Sveučilište, 2019. [citirano: 2020-06-04]. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:683190>.

drugih i drugačijih, uvažavanja dostojanstva svakog čovjeka, poštivanja ljudskih prava i demokratskih načela te vladavine prava. Sloboda izražavanja, jednakost, rodna ravnopravnost te izostajanje bilo čije dominacije temeljne su vrijednosti interkulturene komunikacije te interkulturalnog dijaloga. Interkulturalna kompetencija jest sposobnost „uspostavljanja zadovoljavajuće interakcije i komunikacije s osobama druge kulture,“³ a ta se sposobnost stječe kroz socijalizacijske procese te uči u sklopu cjeloživotnog obrazovanja kroz koje neki pojedinac prolazi tijekom svog života. Interkulturalne kompetencije prema Piršl uključuju kod pojedinca stjecanje i posjedovanje interkulturalnih stavova, interkulturalne motivacije, interkulturalnih vještina i znanja, sposobnost refleksije o ciljevima i osobne samoprocjene o navedenom te konstruktivnu društvenu interakciju.⁴ Stoga je izuzetno važno i razumijevanje društvene interakcije te samog interakcijskog procesa u kojem se neka komunikacija odvija, pa tako i interkulturalna komunikacija. Kako to navodi Piršl:

„da bismo nekoga prihvatili, nije dovoljno samo poznavati ga, nego je potrebno biti u odnosu s njim... Biti interkulturalno odgojen znači komunicirati, ali i slušati drugog i drugačijeg“.⁵

Drugim riječima, za stjecanje interkulturalnih kompetencija neophodna je dvostrana komunikacija i društvena interakcija.

Za razlikovanje interkulturalnih od multikulturalnih kompetencija ključno je za ovaj rad tumačenje Abdallah-Preteille.⁶ Ona kaže da interkulturalne kompetencije pojedinaca nisu zadani konstrukti koji se usvajaju kroz obrazovanje i socijalizaciju, nego one nastaju i internaliziraju se kroz komunikaciju unutar interakcijskog procesa koji se odvija između pojedinih aktera. Kulturalne činjenice same po sebi nisu „interkulturalne“, nego zadobivaju te značajke tijekom analize interakcijskih procesa u interkulturalnim okruženjima. Dakle, ne radi se o traženju hipotetskih kulturalnih stvarnosti nego o razumijevanju obrazaca kulturalne pragmatičnosti, odnosno o razumijevanju konstruiranja kulture kroz složene interakcijske situacije. Komunikacijsko međudjelovanje aktera zadobiva smisao i u odnosu na širi kontekst društva u kojem ono nastaje, tj. u odnosu na kontekst svjetonazora u kojem se ostvaruje. Stavljanje naglaska na interakcijski proces kao temelj za stjecanje i razvoj interkulturalnih kompetencija upravo je ono što ih razlikuje primjerice od multikulturalnih kompetencija. Osim toga, kulture nisu činjenice, kako to kaže Ab-

³ Byram, M. *Teaching and assessing intercultural communicative competence*. Clevedon: Multilingual Matters, 1997. Citirano prema Mrnjauš, K.; N. Rončević; L. Ivošević. [Inter]kulturalna dimenzija u odgoju i obrazovanju. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta, 2013. Str. 62.

⁴ Elementi koji definiraju interkulturalne kompetencije preuzeti su iz Piršl, E; M. Benjak; M. Diković; M. Jelača; A. Matošević. *Vodič za interkulturalno učenje*. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016. Str. 153.

⁵ Isto, str. 47 i 50.

⁶ Abdallah-Preteille, M. *Interculturalism as a paradigm for thinking about diversity*. // *Intercultural Education*, 17, 5(2006), str. 477.

dallah-Preceille, nego društveni konstrukti, pa stoga one nisu ni entiteti neovisni o svojoj svakodnevnoj društvenoj, političkoj i komunikacijskoj stvarnosti ili interakcijskom kontekstu u kojem se izgrađuju, mijenjaju i ostvaruju. U skladu s tim možemo zaključiti da kultura nije statičan sustav s nepromjenjivom strukturom, nego na nju treba gledati kao na dinamičan proces. Za razliku od interkulturalnog, multikulturalni pristup kulturnoj i etničkoj raznolikosti pretpostavlja linearnost i nepromjenjivost modela te tako produbljuje razlike između pripadnika raznih kultura u nekom društvu.

Kontekst za proučavanje i istraživanje društvene uloge narodnih knjižnica u suvremenim društvima donose i svi ključni dokumenti koji se odnose na društvenu ulogu knjižnične djelatnosti. UNESCO-ov manifest za narodne knjižnice,⁷ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice,⁸ IFLA-ine Smjernicama za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice⁹ te Pulman-smjernice¹⁰ i Oeiraški manifest,¹¹ kao i Aleksandrijski manifest o knjižnicama te Glasgowska deklaracija o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi¹² dokumenti su koji ističu nekoliko zajedničkih značajki suvremenih knjižničnih sustava naglašavajući njihovu društvenu ulogu:

1. Jednakost pristupa svima bez obzira na kulturne i biološke posebnosti i razlike korisnika kao što su primjerice dob, „rasa“, spol, vjera, nacionalnost, jezik ili društveni položaj i sl.
2. Potrebu za profesionalno osposobljenim te kvalitetno obrazovanim knjižničnim osobljem kako iz područja informacijskih znanosti tako i iz područja društvenih i humanističkih znanosti.
3. Inkluzivan pristup na temelju načela jednakosti pristupa znanju i informacijama u informacijskim društvima s ciljem prevencije društvene isključenosti.
4. Razvijanje i promicanje intelektualnih sloboda te očuvanje demokratskih vrijednosti i općih ljudskih prava u lokalnim zajednicama, pa samim tim i u društvu kao cjelini.

⁷ UNESCO-v manifest za narodne knjižnice 1994. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm.

⁸ IFLA-ine smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.

⁹ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice: s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.

¹⁰ PULMAN-smjernice. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: <https://svevid.locloudhosting.net/files/original/f72011d08986c64c9ead8a2bb825dd22.pdf>.

¹¹ Oeiraški manifest Pulman plan za E-Europu. // HKD Novosti 22/23 (lipanj 2003), str. 26-28. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/19>.

¹² Glasgowska deklaracija o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi. // HKD Novosti 21, 12 (2002), str. 25. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/17>.

5. Knjižnice su važna mjesta na kojima se odvijaju cijeli nizovi društvenih interakcija između najrazličitijih aktera, tj. knjižnice su „treći prostori“ i mjesta susreta u društvu.

Multikulturalnost suvremenih društava nužno se odražava i na knjižničnoj djelatnosti te, u skladu sa zahtjevima multikulturalnih društava, nameće nove društvene zadaće knjižničnoj djelatnosti, koja postaje društveno sve zahtjevnija i raznovrsnija.

3. Multikulturalne knjižnične djelatnosti u hrvatskom knjižničarstvu

Danas je gotovo nemoguće govoriti o razvoju multikulturalnih ideja u hrvatskom knjižničarstvu bez da se s punom pažnjom ne spomene rad Đurđe Mesić, koja je pokrenula cijeli niz inicijativa za osvještavanje potrebe za uvođenje multikulturalnih knjižničnih usluga s ciljem razvoja narodnog knjižničarstva u skladu s društvenom različitošću, tolerancijom i jednakošću. Među prvima Mesić ističe značajnost knjižnica kao društvenih institucija te u svom radu *Narodna knjižnica – prilog određenju pojma* iz 1991. godine kaže:

„Knjižnica i njen koncept više puta su se mijenjali kroz svoju dugu povijest kao rezultat općih društvenih i kulturnih preokreta. Ona je, pak, sa svoje strane, kao jedna od temeljnih kulturnih institucija, nesumnjivo povratno utjecala na složene povijesne tokove, direktno ili indirektno, akumulirajući ljudsko znanje i prenoseći ga.“¹³

Hrvatski autori uglavnom promišljaju o ulozi knjižnica u multikulturalnom društvu u okvirima jezičnih različitosti dvadeset i dviju manjinskih skupina koje žive na području Republike Hrvatske (primjerice Česi, Slovaci, Austrijanci, Romi, Mađari, Slovenci, Srbi, Talijani i drugi), kao i aktivnostima usmjerenim na izgradnju višejezičnih zbirki te srodnih usluga. U hrvatskom knjižničarstvu nema sustavnih istraživanja multikulturalne knjižnične djelatnosti, kao ni razvijenog teorijskog pristupa toj tematici, već postoje tek pojedinačni radovi koji se bave terminološkim usklađivanjem ili primjerima dobre prakse. Također nema ni sustavnih istraživanja na području primjene interkulturalne knjižnične djelatnosti u hrvatskom narodnom knjižničarstvu, kao ni sustavnog prakticiranja interkulturalnih programa i sadržaja.¹⁴ Dobrić u svom radu *Knjižnice u suvremenim multikulturalnim društvima – s osvrtnom na knjižnice u Puli* raspravlja o knjižničnim uslugama za etnolingvističke manjine te ističe da se manjinska problematika na području Pule odnosi na brojniju talijansku manjinu te na srpsku i slovensku nacionalnu manjinu. Dobrić navodi

¹³ Mesić, Đ. Narodna knjižnica: prilog određenju pojma. // *Journal of Information and Organizational Sciences*, 15(1991), str. 147.

¹⁴ Stričević, I. Knjižnice za djecu u suvremenoj Europi: interkulturalni pristup u multikulturalnom okruženju. // *Knjižnica* 53, 1/2(2009), str. 208.

kako je „očigledno da koncept ‘multikulturalnog knjižničarstva’ djeluje samo na državno–reguliranoj razini, dok lokalne upravljačke instance tome još ne posvećuju dovoljnu brigu (osim za talijansku manjinu)“. Tako primjerice slovenska i srpska nacionalna manjina nemaju vlastite knjižnice na području Pule, a postojeće narodne knjižnice ne nabavljaju građu na njihovim jezicima i pismima, zaključuje Dobrić.¹⁵ Pregledni rad o osnovnim multikulturalnim teorijskim pristupima u društvenim znanostima te istraživanje *Multikulturalne usluge hrvatskih narodnih knjižnica* iz 2011. obuhvatili su ravnatelje hrvatskih narodnih knjižnica. Oni su na temelju anketnog upitnika, koji im je bio dostupan *online*, ispitani o percepciji i ulozi narodnih knjižnica u multikulturalnom društvu kakvo je i hrvatsko društvo. Drugi riječima, od ravnatelja knjižnica tražilo se da kroz svoje odgovore procijene kako njihove knjižnice, ali i hrvatske narodne knjižnice u cjelini, „odgovaraju na izazove multikulturalnog društva, posebice u odnosu na prisutne etničke i nacionalne manjine“. ¹⁶ Rezultati tog istraživanja govore u prilog osviještenosti i informiranosti hrvatske knjižničarske zajednice o značajnosti uloge narodnih knjižnica u hrvatskom društvu, ali i da hrvatske narodne knjižnice „relativno slabo“ nude i promiču multikulturalne službe i usluge za pripadnike manjinskih zajednica u Hrvatskoj.

4. Istraživanje

Cilj provedenog istraživanja bio je identificiranje općih interkulturalnih trendova djelovanja u hrvatskim narodnim knjižnicama, ako oni postoje, te načina njihova prezentiranja korisnicima knjižnica u vlastitoj lokalnoj zajednici u kojoj knjižnice djeluju. Također, cilj je bio i istražiti relevantne čimbenike koji utječu na promicanje interkulturalne knjižnične djelatnosti u hrvatskim narodnim knjižnicama, uzimajući u obzir 10, odnosno 11 središnjih knjižnica nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj (SKNM).¹⁷

Dio istraživanja predstavljen u ovom radu temeljio se na istraživačkom pitanju koji su potencijali narodnih knjižnica za promicanje interkulturalnih vrijednosti u društvu, s postavljenom pretpostavkom da postojeći potencijali nisu dovoljno iskorišteni za promicanje interkulturalnih vrijednosti u društvu.

Ovdje predstavljeni podaci rezultat su anketnog istraživanja pod nazivom „Knjižnice i kulturalna različitost“ provedenog za potrebe doktorskog rada. Metoda

¹⁵ Dobrić, B. Knjižnice u suvremenim multikulturalnim društvima: s osvrtom na knjižnice u Puli. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 42, 1/4(1999), str. 29.

¹⁶ Faletar, I.; S. Faletar Tanacković; D. Lacović. Multikulturalne usluge hrvatskih narodnih knjižnica. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 3/4 (2012), str. 153. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1450/vbh/God.55\(2012\)](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1450/vbh/God.55(2012)).

¹⁷ Pri Židovskoj općini Zagreb djeluje knjižnica koja nema status središnje knjižnice za židovsku manjinu jer je Ministarstvo kulture kao takvu ne financira, ali je to jedina židovska knjižnica u Republici Hrvatskoj, pa je samim time i neizostavna iz konteksta manjinskih središnjih knjižnica.

anketnog ispitivanja provedena je na prigodnom uzorku diplomiranih knjižničara te knjižničara s višom stručnom spremom uključenih u izvođenje programa i aktivnosti u narodnim knjižnicama. Valja napomenuti da su unutar toga uzorka obuhvaćeni svi ravnatelji narodnih knjižnica i voditelji matičnih službi, kao i voditelji Središnjih knjižnica nacionalnih manjina u RH. *Online*-anketni upitnik kojim su bili ispitani navedeni sudionici istraživanja bio je aktivan od siječnja do travnja 2016. Zatvoren je za popunjavanje sudionika zaključno s 25. travnjem 2016. godine.

Anketiranjem su pokrivena sve narodne knjižnice na način da je poziv na ispunjavanje upitnika poslan na adrese elektroničke pošte ravnatelja narodnih knjižnica u Republici Hrvatskoj te voditelja Matičnih službi u županijskim matičnim knjižnicama, kao i na adrese voditelja Središnjih knjižnica nacionalnih manjina u RH. Svi kontaktirani sudionici zamoljeni su da zamolbu za popunjavanje upitnika s poveznicom na anketni upitnik prosljede na sve adrese elektroničke pošte svojih djelatnika koji su diplomirani knjižničari te knjižničari s višom stručnom spremom, ako su uključeni u aktivnosti i izvođenje knjižničnih programa bez obzira na vrstu programa. Anketa u ovom istraživanju provedena je na temelju prigodnog uzorka od 177 sudionika ($N = 177$) visoke i više stručne spreme zaposlenih u narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj. Spomenuti način distribucije anketnih upitnika do sudionika istraživanja onemogućava računanje krajnjeg odaziva sudionika u anketi jer ne možemo sa sigurnošću procijeniti koliki je broj upitnika stigao do potencijalnih sudionika istraživanja. Zbog nepostojanja mogućnosti kontrole nad distribucijom anketnih upitnika ovdje možemo govoriti o tipu prigodnog uzorka koji je u daljem tekstu opisan navedenim sociodemografskim obilježjima.

4.1. Sociodemografska obilježja sudionika u anketnom ispitivanju

Od navedenog ukupnog broja sudionika ($N = 177$) ženskog je spola bilo njih 157 ili 88,7 %, dok je 9 % sudionika ili njih 16 bilo muškog spola. Na pitanje o stečenom stupnju stručne spreme odgovorilo je ukupno 175 sudionika, od toga je njih 161 odgovorilo da posjeduje visoku stručnu spremu (3 od njih posjeduju stupanj magistra znanosti te 4 stupanj doktora znanosti), što iznosi 91 % svih knjižničara koji su sudjelovali u istraživanju. Višu stručnu spremu posjeduje 14 sudionika, odnosno 7,9 %, dok se dvoje sudionika u istraživanju nije izjasnilo o postignutom stupnju stručne spreme. Odgovore sudionika na pitanje na kojem su radnom mjestu zaposleni u narodnoj knjižnici, odnosno koje poslove podrazumijeva njihovo radno mjesto svrstali smo u dvije kategorije:

1. Rukovodeći kadar (ravnatelj/ica narodne knjižnice, voditelj/ica matične službe, voditelj/ica središnje knjižnice nacionalne manjine, voditelj/ica nabave, voditelj/ica mreže, koordinator/ica ogranka, službe ili odjela)

2. Djelatnik knjižnice (djelatnik/ica matične službe, djelatnik/ica središnje knjižnice nacionalne manjine, diplomirani knjižničar/ka – informator/ica na odjelu za odrasle, diplomirani knjižničar/ka – informator/ica na dječjem i *teen*-odjelu, odgajatelj/ica i nešto drugo).

Prema poslovima koje obavljaju u narodnoj knjižnici, 45,2 % sudionika izjasnilo se da su rukovodeći kadar narodne knjižnice, što znači da su dionici u donošenju odluka ili izravni donositelji odluka koje se odnose na poslovanje njihovih knjižnica. Kao djelatnik knjižnice zaposlen na poslovima knjižnične djelatnosti u narodnim knjižnicama izjasnilo se 54,2 % sudionika. Najveći broj sudionika, njih 36,2 %, bez prekida je zaposleno u narodnoj knjižnici 10 i manje od 10 godina, dok 27,7 % sudionika radi od 11 do 20 godina na tim poslovima. U rasponu 21 do 30 godina radnoga staža u narodnoj knjižnici nalazi se 26 % knjižničara koji su sudjelovali u istraživanju, dok je 8,5 % sudionika navelo da su zaposlenici knjižnice dulje od 31 godinu. Najveći je broj sudionika u istraživanju bio iz grada Zagreba, s udjelom 43,5 % u ukupnom uzorku, dok je iz Krapinsko-zagorske i Varaždinske županije pristigao najmanji broj popunjenih anketnih upitnika, odnosno na anketni upitnik u navedenim županijama odgovorila je po jedna osoba. Na pitanje „Smatrate li se pripadnikom neke manjinske skupine (npr. nacionalne, vjerske, društvene, seksualne ili neke dr.)?“ sudionici istraživanja u 80,2 % odgovora naveli su da se ne smatraju pripadnicima niti jedne manjinske skupine koja živi u Republici Hrvatskoj. Istodobno 5,6 % sudionika izjasnilo se pripadnicima neke od nacionalnih manjina u RH, njih 2,8 % izjasnilo se pripadnikom neke druge manjinske skupine, dok se 2,3 % sudionika u anketi izjasnilo pripadnicima neke vjerske manjine u RH, istodobno se samo jedan sudionik od ukupno 177 anketiranih izjasnilo pripadnikom neke od seksualnih manjina. Na pitanje „U političkim temama ljudi govore o ‘ljevici’ i ‘desnici’. Gdje biste se vi svrstali na ovoj skali?“ sudionicima smo ponudili skalu od sedam pozicija kako bi sami procijenili označavanjem jednog od brojeva poziciju najbližu osobnom političkom uvjerenju. Rezultate univarijatne distribucije saželi smo u tri pozicije prikazane u tablici. Dobiveni rezultati govore da 51,98 % sudionika sebe pozicionira „lijevo“, dok se njih 29,37 % pozicionira u politički „centar“. Istodobno 9,04 % sudionika pozicioniralo se u političkoj orijentaciji „desno“, a 9,61 % knjižničara koji su sudjelovali u istraživanju nije odgovorilo na to pitanje.¹⁸ Na pitanje kakav je njihov odnos prema vjeri, 42,4 % sudionika odgovorilo je da su vjernici, ali ne prihvaćaju sve što im njihova vjera i crkva propovijedaju, dok se njih 20,3 % izjasnilo da nisu vjernici, ali ni protivnici vjere i crkve. Kao uvjereni vjernici izjasnilo se 13,6 % sudionika, dok 7,3 % knjiž-

¹⁸ Skala preuzeta iz Cifrić, I. Antropocentrična i biocentrična odgovornost za život. // Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociološki istraživanja okoline 14, 3(2005), str. 208. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=13905.

ničara nije sigurno jesu li vjernici, odnosno nisu sigurni u svoj odnos prema vjeri. Istodobno 6,2 % sudionika uvjereni su protivnici vjere i crkve.

4.2. Rezultati i rasprava o rezultatima

4.2.1. Interes i prepoznavanje pojmova interkulturalizam i multikulturalizam

U prvom dijelu upitnika pokušala se istražiti razina interesa ispitanika za teme široko povezane s interkulturalnom problematikom na način da je ispitanicima postavljeno pitanje koliko ih odabrane teme zanimaju te koliko na njih obraćaju pozornost u medijima.

Tablica 1. Interes sudionika za teme vezane uz kulturnu različitost

Koliko Vas osobno zanimaju teme iz sljedećih područja?	Uopće me ne zanimaju (%)	Djelomično me ne zanimaju (%)	Niti me zanimaju niti me ne zanimaju (%)	Djelomično me zanimaju (%)	Izrazito me zanimaju (%)
Ljudska prava općenito	0,0	2,3	5,6	29,4	62,7
Multikulturalna problematika općenito	0,0	2,8	9,6	46,9	40,7
Diskriminacija žena	0,6	2,8	10,2	29,9	56,5
Ženska prava općenito	0,6	3,4	8,5	33,3	54,2
Diskriminacija seksualnih manjina (LGBT osoba)	4,5	5,6	21,5	46,3	22,0
Prava i kvaliteta života LGBT osoba	6,2	4,5	25,4	45,2	18,6
Odnos vjerskih manjinskih skupina s većinskom	6,2	7,3	26,0	47,5	13,0
Religije općenito	6,2	6,2	22,0	49,7	15,8
Odnos nacionalnih manjinskih skupina s većinskom	4,0	2,8	19,8	52,5	20,9
Nacionalne manjine općenito	3,4	4,5	19,2	54,2	18,6

Tablica 2. Posvećivanje pozornosti sadržajima vezanima uz kulturnu različitost koji se pojavljuju u medijima

Naidete li u medijima (tisku, internetu, televiziji i dr.) na sadržaje posvećene dolje nabrojenim temama, koliko pozornosti ćete im posvetiti?	Nikad ne obraćam pozornost (%)	Rijetko obraćam pozornost (%)	Ponekad obratim pozornost (%)	Uglavnom obraćam pozornost (%)	Uvijek obraćam pozornost (%)
Ljudska prava općenito	0,0	3,4	10,2	40,1	46,3
Multikulturna problematika općenito	0,6	3,4	22,0	44,6	29,4
Diskriminacija žena	0,0	2,8	17,0	38,6	41,5
Ženska prava općenito	0,0	4,0	17,5	39,0	39,5
Diskriminacija seksualnih manjina (LGBT osoba)	2,3	11,3	22,6	42,4	21,5
Prava i kvaliteta života LGBT osoba	2,3	11,3	31,1	38,4	16,9
Odnos vjerskih manjinskih skupina s većinskom	2,3	16,4	40,7	29,9	10,7
Religije općenito	4,5	11,3	40,7	33,9	9,6
Odnos nacionalnih manjinskih skupina s većinskom	1,1	10,2	33,3	43,5	11,9
Nacionalne manjine općenito	1,7	7,3	38,4	43,5	9,0

Rezultati iskazani u tablicama 1 i 2 ukazuju na veliki iskazani interes hrvatskih knjižničara u narodnim knjižnicama za teme iz područja ljudskih prava, multikulturne i interkulturne problematike te za teme iz srodnih područja. Na svim ispitanim česticama barem preko polovice ispitanika iskazuje djelomično ili izrazito zanimanje te na većini čestica više od polovice ispitanika izjavljuje da pozornost obraćaju uglavnom ili uvijek.

Sljedećim pitanjima pokušalo se ispitati razinu prepoznavanja pojmova „interkulturalizam“ i „multikulturalizam“ te jesu li se sudionici susreli s pojmom „interkulturalizma“ (tablica 3).

Tablica 3. Prepoznavanje pojma „interkulturalizam“

Jeste li se dosad ikada susreli s pojmom „interkulturalizam“?	%
Da	84,7
Ne	5,1
Bez odgovora	10,2
Ukupno	100,0

Tablica 4. Razumijevanje pojma „interkulturalizam“

Za dolje navedene tvrdnje procijenite koje se odnose, a koje ne odnose na pojam „interkulturalizam“	Odnosi se %	Ne odnosi se %
Interakcije među pripadnicima različitih kultura	90,4	0,6
Međusobno povezivanje i prožimanje raznih kultura u društvu	89,8	1,7
Aktivna suradnja dviju ili više kultura u svim područjima života	88,7	2,8
Poštovanje i prihvaćanje različitosti	87,6	4,0
Prilagođavanje većinske kulture manjinskoj kulturi	22,0	68,9
Postojanje različitih kultura na nekom teritoriju	80,2	10,7
Asimilacija manjinske kulture u većinsku kulturu	23,7	67,2

Premda su knjižničari sudionici u istraživanju pokazali u znatnoj mjeri prepoznavanje pojmova „interkulturalizam“ i „multikulturalizam“, ipak se ne može reći da u potpunosti prepoznaju razliku između tih pojmova jer dio njih (23,7 %) smatra da interkulturalizam podrazumijeva asimilaciju manjinske kulture u većinsku kulturu (tablica 4). To upućuje na temeljno nerazumijevanje pojmova interkulturalizam i multikulturalizam gotovo četvrtine sudionika istraživanja, što nije zanemarljivo. Nepoznavanje i nerazlučivanje razlika između tih pojmova može upućivati i na uzrok nerazlučivanja multikulturalnih od interkulturalnih knjižničnih programa te podvođenje svih pod jedan zajednički nazivnik, najčešće onaj multikulturalni.

4.2.2. Društvena uloga narodnih knjižnica

Sljedeći dio upitnika sastojao se od niza tvrdnji raspoređenih u četiri instrumenta s petstupanjskim skalama likertovog tipa. Na prikupljenim podacima izvršena je

faktorska analiza koristeći Varimax rotaciju s ciljem prepoznavanja postojećih latentnih stavova ispitanih knjižničara vezanih uz ulogu i zadatke narodnih knjižnica u današnjem društvu te njihove usluge i programe vezane uz interkulturalnu problematiku.

Na instrumentu „društvene uloge NK“ (DUNK) ekstrahirana su tri čimbenika koji ukupno objašnjavaju 69,57 % varijance. Prvi čimbenik (DUNK-F1 – tablica 5), „uloga NK u promicanju multikulturalnih vrijednosti“, sadrži tri visoko saturirane varijable koje opisuju slaganje sudionika s tvrdnjama da narodne knjižnice u RH kroz svoje usluge odražavaju kulturnu, nacionalnu i vjersku raznolikost hrvatskoga društva u cjelini.

Tablica 5. Instrument „društvena uloga NK“

Var.	„uloga NK u promicanju multikulturalnih vrijednosti“	DUNK-F1	M	Cronbach Alpha
V5	Narodne knjižnice u RH kroz svoje usluge odražavaju kulturnu raznolikost hrvatskog društva.	0,913	4,05	0,893
V4	Narodne knjižnice u RH kroz svoje usluge odražavaju nacionalnu raznolikost hrvatskog društva.	0,890	3,98	
V6	Narodne knjižnice u RH kroz svoje usluge odražavaju vjersku raznolikost hrvatskog društva.	0,806	3,74	

Naime, dobiveni rezultati govore da su hrvatske narodne knjižnice, prema mišljenjima sudionika, prepoznale svoju ulogu važnog dionika u multikulturalnom društvu, što je i u skladu s IFLA-inim Smjernicama za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice, te da knjižnične usluge koje nude hrvatske narodne knjižnice odražavaju kulturnu raznolikost hrvatskog društva.¹⁹ Prema spomenutim Smjernicama poslovanje narodnih knjižnica mora se zasnivati na poštovanju temeljnih ljudskih prava, stečevina demokratskih društava te kulturne različitosti u svim njezinim aspektima.²⁰

¹⁹ Svoje slaganje s usklađenošću usluga narodnih knjižnica u RH s kulturnom, nacionalnom i vjerskom raznolikošću hrvatskog društva izrazilo je između 54,3 i 70,1 % sudionika.

²⁰ Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice: s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.

Tablica 6. Instrument „društvena uloga NK“

Var.	„informativna uloga NK“	DUNK-F2	M	Cronbach Alpha
V9	Pripadnici manjina u RH u narodnim knjižnicama mogu zadovoljiti sve svoje informativne potrebe.	0,837	3,34	0,729
V10	NK u RH pružaju dovoljno raznovrsnih usluga za pripadnike nacionalnih manjina.	0,782	2,94	
V8	NK u RH ne rade razliku između usluga i programa namijenjenih za većinsko i manjinsko stanovništvo.	0,677	3,80	
V7	Narodne knjižnice pružaju višejezične usluge korisnicima na teritoriju cijele RH.	0,577	3,33	

Varijable koje opisuju drugi čimbenik (DUNK-F2 – tablica 6) na instrumentu „društvene uloge narodnih knjižnica u RH“ odnose se na temeljnu knjižničnu djelatnost narodnih knjižnica kao informativnih ustanova čije su usluge u skladu s potrebama multikulturnih zajednica u hrvatskom društvu. Drugim riječima, sudionici se donekle slažu da pripadnici manjina u RH u narodnim knjižnicama mogu zadovoljiti sve svoje informativne potrebe, da narodne knjižnice u RH pružaju dovoljno raznovrsnih usluga pripadnicima nacionalnih manjina te da su višejezične usluge dovoljno zastupljene za sve korisnike u RH. Također, sudionici se slažu da knjižnični programi i usluge koji se nude u narodnim knjižnicama u RH za manjine ne rade razliku između usluga i programa namijenjenih većinskom stanovništvu. Drugim riječima to znači da su programi namijenjeni svim zainteresiranim građanima bez obzira na kulturne razlike. Stoga taj drugi čimbenik možemo podvesti pod zajednički naziv „informativna uloga NK“. Istodobno treći čimbenik (DUNK-F3 – tablica 7) opisuju samo dvije varijable, ali koje su visoko saturirane na čimbeniku „uloga NK u promicanju interkulturnih vrijednosti“. Slaganje s tvrdnjom da su narodne knjižnice mjesta na kojima se možemo družiti i komunicirati s ljudima pripadnicima različitih kultura, izrazilo je 84,7 % sudionika, dok narodne knjižnice kao mjesto zabave za pripadnike svih kultura u zajednici vidi 81,3 % sudionika (tablica 8).

Tablica 7. Instrument „društvena uloga NK“

Var.	„uloga NK u promicanju interkulturnih vrijednosti“	DUNK-F3	M	Cronbach Alpha
V2	NK mjesta su zabave za pripadnike svih kultura u zajednici.	0,882	4,40	0,746
V1	NK mjesta su gdje možemo družiti se i komunicirati s ljudima koji pripadaju različitim kulturama.	0,838	4,47	

Tablica 8. Distribucija rezultata (%) na instrumentu „društvena uloga NK“

Var.	Društvena uloga NK-a (%)	Uopće se ne slažem (%)	Uglavnom se ne slažem (%)	Niti se slažem niti ne slažem (%)	Uglavnom se slažem (%)	Potpuno se slažem (%)
V5	Narodne knjižnice u RH kroz svoje usluge odražavaju kulturnu raznolikost hrvatskog društva.	0,0	6,8	14,7	37,3	32,8
V4	Narodne knjižnice u RH kroz svoje usluge odražavaju nacionalnu raznolikost hrvatskog društva.	0,0	7,9	16,4	37,3	29,9
V6	Narodne knjižnice u RH kroz svoje usluge odražavaju vjersku raznolikost hrvatskog društva.	2,3	9,6	25,4	26,6	27,7
V9	Pripadnici manjina u RH u narodnim knjižnicama mogu zadovoljiti sve svoje informacijske potrebe.	7,3	15,8	20,3	34,5	13,6
V10	NK u RH pružaju dovoljno raznovrsnih usluga za pripadnike nacionalnih manjina.	10,7	21,5	25,4	29,9	4,0
V8	NK u RH ne rade razliku između usluga i programa namijenjenih za većinsko i manjinsko stanovništvo.	2,3	9,6	19,8	32,2	27,7
V7	Narodne knjižnice pružaju višejezične usluge korisnicima na teritoriju cijele RH.	6,2	17,5	25,4	24,3	18,1

Var.	Društvena uloga NK-a (%)	Uopće se ne slažem (%)	Uglavnom se ne slažem (%)	Niti se slažem niti ne slažem (%)	Uglavnom se slažem (%)	Potpuno se slažem (%)
V2	NK mjesto su zabave za pripadnike svih kultura u zajednici.	1,1	1,7	7,3	30,5	50,8
V1	NK mjesto su gdje možemo družiti se i komunicirati s ljudima koji pripadaju različitim kulturama.	0,0	1,7	5,1	33,3	51,4

4.2.3. Zadaci narodnih knjižnica

U okviru instrumenta „zadaci narodnih knjižnica u RH“ (ZNK) rezultati su dali tri čimbenika poimanja zadataka narodnih knjižnica u multikulturalnim društvima kakvo je i hrvatsko društvo. Čimbenik „promicanje multikulturalnih vrijednosti“ (ZNK-F1 – tablica 9) ima četiri visoko saturirane varijable koje, uzimajući u obzir srednje vrijednosti na česticama, upućuju da sudionici percipiraju promicanje multikulturalnih i interkulturalnih vrijednosti kroz knjižnične službe i usluge kao jedan od zadataka narodnog knjižničarstva u RH. Drugim riječima, prema stavovima sudionika narodnu knjižnicu može se smatrati važnim čimbenikom u promidžbi ljudskih prava u hrvatskom društvu te važnim dionikom civilnog društva.

Tablica 9. Instrument „zadaci narodnih knjižnica u RH“

Var.	„promicanje multikulturalnih vrijednosti“	ZNK-F1	M	Cronbach Alpha
V20	NK dužne su pratiti i promicati sadržaje iz područja ljudskih prava i civilnog društva.	0,844	4,54	0,874
V18	NK trebaju promicati u medijima svoje multi-kulturalne/interkulturalne aktivnosti.	0,733	4,69	
V17	NK su dužne informirati korisnike o temama iz područja ljudskih prava bez obzira na to kojoj društvenoj skupini oni pripadali.	0,726	4,47	
V21	NK dužne su nabavljati, stvarati, organizirati, čuvati i činiti dostupnima informacije koje zadovoljavaju potrebe svih pripadnika zajednice uključujući pripadnike nacionalnih manjina.	0,688	4,65	

ZNKF-2 ili čimbenik „multikulturne službe i usluge NK“ (tablica 10) dimenzija je na kojoj su se izlučile tri visoko saturirane varijable, a koje se odnose na poslovanje narodnih knjižnica kroz njihove usluge i aktivnosti usklađene s potrebama korisnika multikulturnih društava. Smjer takvog poslovanja odnosi se na nabavu i posudbu građe na jezicima manjina koja treba odražavati jezičnu različitost korisničke populacije pojedine lokalne zajednice u kojoj narodna knjižnica djeluje. Narodne knjižnice u Hrvatskoj također imaju zadatak osigurati usluge i programe za sve manjinske nacionalne skupine u zajednici u kojoj djeluju, smatraju sudionici.

Tablica 10. Instrument „zadaci narodnih knjižnica u RH“

Var.	„multikulturne službe i usluge NK“	ZNK-F2	M	Cronbach Alpha
V3	NK dužne su osigurati nabavu i posudbu građe na jezicima manjinskih nacionalnih skupina.	0,842	4,30	0,817
V4	Nabava građe u NK treba odražavati jezičnu različitost njezine korisničke populacije.	0,780	4,40	
V2	NK dužne su osigurati usluge i programe za sve manjinske nacionalne skupine u zajednici u kojoj djeluju.	0,713	4,35	

Tablica 11. Instrument „zadaci narodnih knjižnica u RH“

Var.	„obrazovni zadatak NK“	ZNK-F3	M	Cronbach Alpha
V15	NK trebaju brinuti i poticati većinsko stanovništvo na učenje kulture i jezika nacionalnih manjinskih skupina u njihovoj zajednici.	0,720	3,38	0,752
V8	Djelatnici NK-a trebaju posjedovati znanja o jezicima korisnika njihove knjižnice.	0,671	3,74	
V7	Djelatnici NK-a trebaju posjedovati znanja o kulturama korisnika njihove knjižnice.	0,625	4,35	
V14	NK trebaju poticati nacionalne manjinske skupine na učenje kulture i jezika autohtonog stanovništva.	0,586	4,22	

Treća dimenzija na instrumentu „zadaci narodnih knjižnica u RH“ pokazuje nešto slabiju usmjerenost sudionika na obrazovnu ulogu narodnih knjižnica, čemu u prilog govori da su se sudionici u relativno visokom postotku izjasnili neutral-

no (3 = niti se slažem niti ne slažem) prema toj knjižničnoj zadaći (tablica 12). Čimbenik „obrazovni zadatak NK“ (ZNK-F3 – tablica 11) povezuje varijable koje upućuju na narodne knjižnice kao katalizatore između kulture manjinskih skupina na nekom području i kulture većinskog stanovništva. Sudionici uglavnom smatraju da narodne knjižnice ne samo da trebaju poticati nacionalne manjinske skupine na učenje kulture i jezika autohtonog stanovništva nego one trebaju poticati i većinsko stanovništvo na učenje kulture i jezika njihovih susjeda iz manjinskih skupina u vlastitim zajednicama. Drugim riječima ne samo da primjerice češka manjina u Daruvaru treba učiti hrvatski jezik nego bi bilo poželjno da hrvatsko stanovništvo nauči češki jezik te kulturne običaje češke manjine koja s njima dijeli životni prostor, a zadatak narodne knjižnice u tome slučaju je promicati takve vrijednosti i društvenu praksu. Također djelatnici narodnih knjižnica trebaju posjedovati znanja o jezicima korisnika njihove knjižnice kao i o njihovim kulturama. Ta tri ekstrahirana čimbenika na instrumentu „zadaci narodnih knjižnica u RH“ ukupno objašnjavaju 58,84% varijance.

Tablica 12. Distribucija rezultata (%) na instrumentu „zadaci narodnih knjižnica u RH“

Var.	Društvena uloga NK-a (%)	Uopće se ne slažem (%)	Uglavnom se ne slažem (%)	Niti se slažem niti ne slažem (%)	Uglavnom se slažem (%)	Potpuno se slažem (%)
V20	NK dužne su pratiti i promicati sadržaje iz područja ljudskih prava i civilnog društva.	0,6	1,1	5,6	25,4	58,8
V18	NK trebaju promicati u medijima svoje multikulture/interkulture aktivnosti.	0,0	0,0	4,5	19,2	67,8
V17	NK su dužne informirati korisnike o temama iz područja ljudskih prava bez obzira kojoj društvenoj skupini oni pripadali.	1,1	1,7	7,3	24,3	57,1
V21	NK dužne su nabavljati, stvarati, organizirati, čuvati i činiti dostupnima informacije koje zadovoljavaju potrebe svih pripadnika zajednice uključujući pripadnike nacionalnih manjina.	0,6	0,6	4,0	19,8	66,7

Var.	Društvena uloga NK-a (%)	Uopće se ne slažem (%)	Uglavnom se ne slažem (%)	Niti se slažem niti ne slažem (%)	Uglavnom se slažem (%)	Potpuno se slažem (%)
V3	NK dužne su osigurati nabavu i posudbu građe na jezicima manjinskih nacionalnih skupina.	0,6	1,1	10,2	38,4	41,8
V4	Nabava građe u NK treba odražavati jezičnu različitost njezine korisničke populacije.	0,6	1,7	5,6	36,7	47,5
V2	NK dužne su osigurati usluge i programe za sve manjinske nacionalne skupine u zajednici u kojoj djeluju.	0,0	2,8	5,6	40,1	43,5
V15	NK trebaju brinuti i poticati većinsko stanovništvo na učenje kulture i jezika nacionalnih manjinskih skupina u njihovoj zajednici.	4,5	13,0	30,5	30,5	13,0
V8	Djelatnici NK trebaju posjedovati znanja o jezicima korisnika njihove knjižnice.	1,1	6,8	25,4	40,1	18,6
V7	Djelatnici NK trebaju posjedovati znanja o kulturama korisnika njihove knjižnice.	0,0	1,7	8,5	37,9	44,1
V14	NK trebaju poticati nacionalne manjinske skupine na učenje kulture i jezika autohtonog stanovništva.	0,6	1,7	15,3	33,9	40,1

4.2.4. Kulturna tolerancija

Također je važno istaknuti distribuciju rezultata na čimbeniku „kulturna tolerancija/isključivost“ (KTI – tablica 14). Čimbenik „kulturna tolerancija/isključivost“ (KTI F1 – tablica 13) objašnjava 56,30 % varijance, a sadržaj varijabli koje ga opisuju odnosi se na toleriranje kulturne različitosti od strane sudionika istraživanja u vlastitom okruženju. Sadržaj tog čimbenika odnosi se na šest visoko saturiranih varijabli koje upućuju na prihvaćanje i toleranciju kulturne različitosti u okolini sudionika bez obzira na to jesu li te razlike uvjetovane biološkim, društvenim ili drugim čimbenicima.

Tablica 13. Čimbenik „kulturalna tolerancija/isključivost“

Var.	„kulturalna tolerancija/ isključivost“	KTI-F1	M	Cronbach Alpha
V6	Miješanje kultura putem globalizacije i međunarodnih migracija vodi kaosu i kulturnim ratovima.	0,787	1,85	0,839
V4	Ljudi mogu pripadati samo jednoj naciji i kulturi, a ne istodobno dvjema nacijama i kulturama.	0,771	1,59	
V3	Rase biološki trajno dijele narode i kulture, i nije dobro da se miješaju.	0,771	1,40	
V2	Nacionalne manjine u Hrvatskoj imaju previše prava.	0,768	1,95	
V5	Ulazak u Europsku uniju ugrožava hrvatski kulturni identitet.	0,718	1,87	
V1	U svojoj državi Hrvati trebaju imati više prava od pripadnika drugih naroda koji žive u Hrvatskoj.	0,682	1,79	

Rezultati provedenog anketnog ispitivanja govore u prilog da se 74,1 % sudionika uopće ili uglavnom ne slaže da miješanje kultura zbog globalizacijskih i migracijskih procesa na međunarodnoj razini vodi suvremena društva u kaos zbog kulturnih ratova, a njih 88,7 % izrazilo je svoje potpuno ili djelomično neslaganje s tvrdnjom da rase biološki trajno dijele narode i kulture, pa stoga nije dobro da se one miješaju (tablica 14). Da ljudi mogu pripadati samo jednoj naciji i kulturi, a ne istodobno izražavati pripadnost više njih, ne slaže se 83,1 % sudionika, dok se 76,3 % sudionika ne slaže s tvrdnjom da ulazak Republike Hrvatske u Europsku uniju ugrožava njezin kulturni identitet. Istodobno 76,3 % sudionika izrazilo je svoje potpuno i djelomično neslaganje s tvrdnjom da „u svojoj državi Hrvati trebaju imati više prava od pripadnika drugih naroda koji žive u Hrvatskoj“. Odnosno, sudionici istraživanja ne slažu se s većim pravima Hrvata u Hrvatskoj nego što ih imaju pripadnici drugih naroda koji u njoj žive. Također, 71,2 % sudionika potpuno se ili djelomično ne slaže s tvrdnjom da nacionalne manjine u Hrvatskoj imaju previše prava.

Tablica 14. Distribucija rezultata (%) na čimbeniku „kulturna tolerancija / isključivost“²¹

Var.	Društvena uloga NK-a (%)	Uopće se ne slažem (%)	Uglavnom se ne slažem (%)	Niti se slažem niti ne slažem (%)	Uglavnom se slažem (%)	Potpuno se slažem (%)
V6	Miješanje kultura putem globalizacije i međunarodnih migracija vodi kaosu i kulturnim ratovima.	49,2	24,9	18,6	6,2	1,1
V4	Ljudi mogu pripadati samo jednoj naciji i kulturi, a ne istodobno dvjema nacijama i kulturama.	65,0	18,1	10,7	5,1	1,1
V3	Rase biološki trajno dijele narode i kulture, i nije dobro da se miješaju.	74,0	14,7	9,6	1,1	0,6
V2	Nacionalne manjine u Hrvatskoj imaju previše prava.	45,8	25,4	19,8	5,6	3,4
V5	Ulazak u Europsku uniju ugrožava hrvatski kulturni identitet.	47,5	28,8	15,8	5,1	2,8
V1	U svojoj državi Hrvati trebaju imati više prava od pripadnika drugih naroda koji žive u Hrvatskoj.	56,5	19,8	14,7	6,2	2,8

Zanimljivo je spomenuti da Spearmanov koeficijent korelacije (ili rho koeficijent) pokazuje povezanost između varijable čimbenika KTI-F1 – „kulturna tolerancija/isključivost“ sa samoprocjenom političke orijentacije sudionika. Od sudionika istraživanja tražilo se da se na skali od sedam pozicija svrstaju prema poziciji najbližoj osobnom političkom uvjerenju, odnosno „lijevo“ ili „desno“ (kodirano 1 – lijevo do 7 – desno). Dobiveni rezultati pokazali su da se 51,98 % sudionika pozicioniralo „lijevo“, dok se njih 29,37 % pozicioniralo u politički „centar“. Istodobno 9,04 % sudionika pozicioniralo se „desno“. Drugim riječima

²¹ Skala na ovom instrumentu koji mjeri kulturnu toleranciju preuzeta je iz Mesić, M.; D. Bačić. Stavovi hrvatskih građana prema kulturnim različitostima. // Migracijske i etničke teme 27, 1(2011), str. 19. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/71140>.

rho koeficijent korelacije pokazuje da su desno orijentirani sudionici manje tolerantni kad su u pitanju manjinska prava ($\rho = 0,489$). Naime veći stupanj slaganja s tvrdnjama čimbenika KTI-F1 povezan je sa svrstavanjem sudionika uz desnu političku opciju.

4.2.5. Promicanje ljudskih prava

„Narodne knjižnice promicatelji ljudskih prava“ (NKPLJP – tablica 15) čimbenik je koji sam objašnjava 73,2 % varijance te sadrži šest visoko pozitivno saturiranih varijabli koje se odnose na procjenu sudionika o dovoljnoj uključenosti narodnih knjižnica u promicanje i popularizaciju pojedinih ljudskih prava, dok je varijabla koja se odnosi na nedovoljnu uključenost narodnih knjižnica u demokratske procese u hrvatskom društvu negativno saturirana.

Tablica 15. Čimbenik „narodne knjižnice promicatelji ljudskih prava“

Var.	„narodne knjižnice promicatelji ljudskih prava“	NKPLJP-F1	M	Cronbach Alpha
V7	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje i popularizaciju programa protiv spolne diskriminacije.	0,930	2,70	0,859
V6	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje rodniha prava.	0,913	2,68	
V3	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje i popularizaciju zaštite prava nacionalnih manjina.	0,906	2,93	
V4	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje i popularizaciju zaštite prava vjerskih manjina.	0,900	2,87	
V5	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje i popularizaciju zaštite prava LGBT osoba.	0,893	2,55	
V2	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje i popularizaciju zaštite ljudskih prava.	0,885	3,00	
V1	NK u RH nedovoljno su uključene u demokratske procese u RH.	-0,464	3,51	

Prema distribuciji rezultata za pojedinu varijablu na tom čimbeniku (tablica 16) može se zaključiti da su mišljenja sudionika o dovoljnoj uključenosti narodnih knjižnica u promidžbu i popularizaciju ljudskih prava podijeljena. Najveći broj sudionika, u rasponu 32,8 do 41 %, izjasnio se da niti se slaže, a niti se ne slaže s „dovoljnom uključenosti“ hrvatskih narodnih knjižnica u promicanje i popularizaciju ljudskih prava u RH, bilo da se radi općenito o promicanju ljudskih prava ili o pojedinačnim pravima (primjerice pravima nacionalnih manjina, vjerskih manjina i drugih) (tablica 16).

Tablica 16. Distribucija rezultata na čimbeniku „narodne knjižnice promicatelji ljudskih prava“

Var.	Društvena uloga NK-a (%)	Uopće se ne slažem (%)	Uglavnom se ne slažem (%)	Niti se slažem niti ne slažem (%)	Uglavnom se slažem (%)	Potpuno se slažem (%)
V7	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje i popularizaciju programa protiv spolne diskriminacije.	13,6	21,5	37,3	16,4	2,3
V6	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje rodniha prava.	12,4	23,2	39,5	13,0	2,8
V3	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje i popularizaciju zaštite prava nacionalnih manjina.	6,8	20,3	39,5	21,5	2,8
V4	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje i popularizaciju zaštite prava vjerskih manjina.	6,2	22,0	41,0	19,2	1,7
V5	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje i popularizaciju zaštite prava LGBT osoba.	15,8	22,6	40,1	11,9	0,6
V2	NK u RH dovoljno su uključene u promicanje i popularizaciju zaštite ljudskih prava.	6,8	20,3	32,8	28,2	2,8
V1	NK u RH nedovoljno su uključene u demokratske procese u RH.	2,8	7,9	32,8	3,0	12,4

Ovdje nije jasno te bi trebalo napraviti detaljniju analizu kako bi se utvrdilo radi li se o nemogućnosti procjene tog segmenta knjižnične djelatnosti, terminološkim nejasnoćama ili pak o nedovoljnoj upućenosti knjižničarske zajednice u sadržaje i teme vezane uz ljudska prava. Sudionici u najvećem postotku (38,4 %) izražavaju neslaganje s tvrdnjom da su narodne knjižnice u RH dovoljno uključene u promicanje i popularizaciju zaštite prava LGBT osoba, dok ih 40,1 % izražava jednako slaganje i neslaganje s tom tvrdnjom ili nemogućnost procjene. Da su narodne knjižnice u RH dovoljno uključene u promicanje rodničkih prava ne slaže se 35,6 % sudionika, dok se njih 35,1 % ne slaže da su narodne knjižnice u RH dovoljno uključene u promicanje i popularizaciju programa protiv spolne diskriminacije. Istodobno 39,5 % sudionika niti se slaže, niti se ne slaže da su knjižnice dovoljno uključene u promicanje rodne problematike, dok se vezano za promicanje problematike spolne diskriminacije tako izjašnjava njih 37,3 %. Prema tvrdnji da su narodne knjižnice u RH dovoljno uključene u promicanje i popularizaciju zaštite ljudskih prava općenito svoje neslaganje izrazilo je 27,1 % sudionika, dok je 31 % sudionika izjasnilo svoje slaganje, a njih 32,8 % ne može procijeniti. Po pitanju dovoljnog sudjelovanja hrvatskih narodnih knjižnica u promicanju i popularizaciji zaštite prava nacionalnih manjina neslaganje je izrazilo 27,1 % sudionika, dok je istodobno 24,2 % sudionika izrazilo slaganje s tom tvrdnjom, a njih 39,5 % ne može procijeniti taj angažman narodnih knjižnica. Kad je u pitanju dovoljna uključenost narodnih knjižnica u RH u promicanje i popularizaciju zaštite prava vjerskih manjina, 28 % sudionika smatra da je ta uključenost nedovoljna, njih 20,9 % smatra da je dovoljna, dok ih 41,8 % to ne može procijeniti.

Varijabla „narodne knjižnice u RH nedovoljno su uključene u demokratske procese u RH“ je negativno saturirana na čimbeniku „narodne knjižnice promicatelji ljudskih prava“ zbog svoje negativne formulacije u odnosu na druge tvrdnje te pokazuje da sudionici iskazuju svoje djelomično ili potpuno slaganje s njom u 47,4 %, dok se njih 10,7 % ne slaže, a 32,8 % ne može procijeniti. Drugim riječima, dok sudionici iskazuju uglavnom neslaganje u svim varijablama koje se odnose na dovoljan stupanj uključenosti narodnih knjižnica u promicanje pojedinih segmenata ljudskih prava u RH, istodobno pokazuju slaganje s nedovoljnom uključenosti knjižnica u demokratske procese u zemlji ili to ne mogu sa sigurnošću procijeniti. Također, 31 % sudionika istodobno smatra da su narodne knjižnice dovoljno uključene u promicanje i popularizaciju ljudskih prava u cjelini, dok to nije slučaj s pojedinim ljudskim pravima (primjerice vjerskih, nacionalnih i seksualnih manjina). Ovdje se postavlja pitanje percepcije odnosa ljudskih prava u društvu te demokratskih procesa, iz čega se može nametnuti pitanje u kolikoj mjeri sudionici ljudska prava smatraju sastavnim dijelom demokratskih procesa u društvu te smatraju li ta dva koncepta odvojenima. No svakako treba napomenuti kako se pokazalo da postoji statistički značajna razlika ($t = -2,588$, $p = 0,011$) između grupe sudionika koji prakticiraju ljudskopravaški aktivizam i njihove percepcije

uloge narodne knjižnice kao promicatelja ljudskih prava u društvu te onih koji samo idejno ili na neki drugi način podržavaju ljudskopravašku problematiku.²² Sudionici koji su primjerice vlastitim novcem ili slobodnim vremenom i radom podržali neku aktivnost koja promiče ljudska prava u hrvatskom društvu, skloniji su kritičnijem stavu prema dovoljnoj razini uključenosti narodnih knjižnica u promicanje spomenute problematike.

5. Zaključak

Provedeno istraživanje na kojem se temelji ova studija fokus stavlja na nekoliko problema hrvatskog narodnog knjižničarstva koji zahtijevaju daljnja sustavnija proučavanja i istraživanja. Hrvatske narodne knjižnice imaju potencijale za promicanje interkulturalnih vrijednosti, no oni nisu prepoznati, nedovoljno su korišteni te nemaju zadovoljavajuću promidžbu u hrvatskom društvu. Nadalje, unatoč dobroj općoj informiranosti knjižničarske zajednice te velikom iskazanom interesu hrvatskih knjižničara u narodnim knjižnicama za teme iz područja ljudskih prava, multikulturalne i interkulturalne problematike te za teme iz srodnih područja, istraživanje ipak ukazuje na potrebu stjecanja dodatnih kompetencija, vještina i znanja, odnosno potrebu za dodatnim obrazovanjem knjižničara iz navedenih tema relevantnih za promicanje interkulturalnih vrijednosti u zajednicama u kojima njihove knjižnice djeluju. Područje multikulturalnosti usluga narodnih knjižnica u RH neistražen je prostor koji zahtjeva dodatna istraživanja radi unaprjeđenja službi i usluga u skladu s međunarodnim trendovima. Važno je istaknuti da knjižnični programi i usluge koji se nude u hrvatskim narodnim knjižnicama za manjine ne rade razliku između usluga i programa namijenjenih većinskom stanovništvu. Spomenuti manjinski programi namijenjeni su svim zainteresiranim građanima bez obzira na kulturne razlike.

Dakle, iz navedenoga može se zaključiti da izgradnja tolerantnijeg društva počiva na izgradnji tolerantne lokalne zajednice koja radi na senzibilizaciji svojih članova na problematiku ljudskih prava od najranije dobi te ih kroz igru i odrastanje uči pozitivnim multikulturalnim i interkulturalnim društvenim vrijednostima. Također je sve društvene dionike u nekoj zajednici važno osvijestiti o potrebi inkluzivnosti u pružanju pojedinih usluga svim članovima neke zajednice bez obzira na njihove kulturne, statusne i biološke različitosti. Inkluzivnost se promiče i podupire kod pripadnika neke zajednice kroz svrsishodno korištenje slobodnog vremena, kroz cjeloživotno učenje, kroz upražnjavanje informacijskih i kulturnih potreba te drugo. U svemu navedenom presudna je društvena uloga narodnih knjižnica jer

²² Sudionici su se u 19. pitanju trebali izjasniti s „da“ i „ne“ o tvrdnjama koje opisuju njihovo ponašanje, pri čemu je jedna od čestica glasila „U zadnjih godinu dana podržao/podržala sam (novcem, vlastitim radom, sudjelovanjem ili na neki drugi način) neku od akcija za zaštitu i promicanje ljudskih prava.“

narodne su knjižnice, osim što predstavljaju kulturne i informacijske centre, i mjesta integracije u vlastitoj zajednici. Na temelju provedenog istraživanja možemo zaključiti da sudionici razumiju značajnost uloge narodnih knjižnica kao važnih društvenih institucija koje posjeduju potencijal za promicanje interkulturnih vrijednosti te općenito vrijednosti koje se odnose na poštovanje i promicanje ljudskih prava u hrvatskome kulturno pluralnome društvu. Ti potencijali nisu prepoznati u dovoljnoj mjeri od strane knjižničnog osoblja, kao ni od strane njihovih rukovoditelja. Tome u prilog govore i podaci dobiveni anketnim istraživanjem, gdje sudionici izražavaju neutralan ili negativan stav prema procjeni dovoljne uključenosti narodnih knjižnica u promicanje ljudskih prava u Hrvatskoj. Od svih pozitivno formuliranih tvrdnji u upitniku jedino su na instrumentu „Narodne knjižnice promicatelji ljudskih prava“ prosječni stavovi sudionika prelazili na negativnu stranu skale slaganja.

Iz rezultata istraživanja razvidna je osjetljivost i osviještenost knjižničarske zajednice na različite kulturne potrebe građana u hrvatskom kulturno pluralnome društvu te o narodnoj knjižnici kao mjestu gdje se te potrebe realiziraju. Narodne knjižnice prepoznaju svoju ulogu kao važnog dionika u multikulturnom društvu te percipiraju promicanje multikulturnih i interkulturnih vrijednosti kroz knjižnične službe i usluge kao jedan od zadataka narodnog knjižničarstva. Možemo tome dodati i visoku iskazanu razinu tolerancije prema manjinama općenito. Iz svega toga pak proizlazi zahtjev za potrebom razvijanja interkulturnih knjižničnih programa i usluga te podrške tome rukovodećeg kadra knjižnica, kao i poslodavaca i osnivača hrvatskih knjižnica koji trebaju osigurati potrebna sredstva i uvjete rada. No to je također tema za buduća istraživanja koja bi se trebala detaljnije pozabaviti tim segmentom. Također je važno naglasiti da podaci istraživanja govore u prilog potrebe kontinuirane edukacije knjižničara za stjecanje interkulturnih kompetencija te o temama iz područja ljudskih prava, kao i o srodnim temama. Poželjan bi bio i veći interes znanstvene zajednice za proučavanjem i istraživanjem na području interkulturnog pristupa knjižničnoj djelatnosti u Hrvatskoj s ciljem poticanja i promicanja izgradnje knjižničnih sustava u skladu s interkulturnim vrijednostima te s osobljem koje posjeduje interkulturene kompetencije.

Naime dosadašnja istraživanja na području knjižničarstva u Hrvatskoj kretala su se u smjeru sagledavanja stanja u knjižnicama, i to u kontekstu prepoznavanja multikulturnih knjižničnih sadržaja u okvirima pružanja knjižničnih usluga kao što su primjerice izgradnje manjinskih jezičnih zbirki i tome slično. Također, dosadašnja istraživanja na području knjižničarstva nisu uzimala u obzir razlikovanje interkulturnih od multikulturnih službi i usluga te aktivnosti i programa. Bilo bi poželjno da se daljnja istraživanja na području knjižničarstva, a u skladu s nalazima ove studije, kreću u smjeru razlikovanja postavki tih dvaju teorijskih koncepata, osobito kad se istraživanja provode na području knjižničnih službi i usluga.

LITERATURA

- Abdallah-Pretceille, M. Interculturalism as a paradigm for thinking about diversity. // *Intercultural Education*, 17, 5(2006), 475-483.
- Byram, M. Teaching and assessing intercultural communicative competence. Clevedon: Multilingual Matters, 1997.
- Cifrić, I. Antropocentrična i biocentrična odgovornost za život. // *Socijalna ekologija: časopis za ekološku misao i sociologijska istraživanja okoline* 14, 3(2005), 195-215. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=13905.
- Dobrić, B. Knjižnice u suvremenim multikulturalnim društvima: s osvrtom na knjižnice u Puli. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 42, 1/4(1999), 17-31.
- Faletar, I.; S. Faletar Tanačković; D. Lacović. Multikulturalne usluge hrvatskih narodnih knjižnica. // *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* 55, 3/4 (2012), 153-188. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: [http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1450/vbh/God.55\(2012\),br.3/4](http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/1450/vbh/God.55(2012),br.3/4).
- Glasgowska deklaracija o knjižnicama, informacijskim službama i intelektualnoj slobodi. // *HKD Novosti* 21, 12 (2002), 25-26. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: <http://www.hkdrustvo.hr/datoteke/17>.
- IFLA-ine Smjernice za narodne knjižnice / uredile Christie Koontz i Barbara Gubbin, Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2011.
- Mesić, Đ. Narodna knjižnica – prilog određenju pojma. // *Journal of Information and Organizational Sciences*, 15(1991), 145-159.
- Mesić, M.; D. Bagić. Stavovi hrvatskih građana prema kulturnim različitostima. // *Migracijske i etničke teme* 27, 1(2011), 7-38. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/71140>.
- Mrnjaus, K.; N. Rončević; L. Ivošević. [Inter]kulturalna dimenzija u odgoju i obrazovanju. Rijeka: Filozofski fakultet Sveučilišta, 2013.
- Oeiraški manifest Pulman plan za E-Europu. // *HKD Novosti* 22/23, 26-28. (lipanj 2003). [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: <https://www.hkdrustvo.hr/datoteke/19>.
- Piršl, E; M. Benjak; M. Diković; M. Jelača; A. Matošević. Vodič za interkulturalno učenje. Zagreb: Naklada Ljevak, 2016.
- PULMAN-smjernice. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: <https://svevid.locloudhosting.net/files/original/f72011d08986c64c9ead8a2bb825dd22.pdf>.
- Putnik, M. Knjižnice i kulturna različitost: uloga narodnih knjižnica u promicanju interkulturalnih vrijednosti u Republici Hrvatskoj: disertacija Zadar: Sveučilište, 2019. [citirano: 2020-06-04]. Dostupno na: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:162:683190>.
- Smjernice za knjižnične usluge za multikulturalne zajednice: s IFLA-inim Manifestom za multikulturalnu knjižnicu. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2010.

Stričević, I.. Knjižnice za djecu u suvremenoj Europi: interkulturalni pristup u multikulturalnom okruženju. // Knjižnica 53, 1/2(2009), 197-207.

UNESCOv manifest za narodne knjižnice 1994. [citirano: 2020-10-01]. Dostupno na: http://dzs.ffzg.unizg.hr/text/UNESCOv_manifest_za_narodne_knjiznice.htm.